

IRMO

aktualno

STRUKTURNI DIJALOG DIONIKA DRUŠTVENOG PODUZETNIŠTVA

Sanja Maleković, Ivana Keser

Uvod

Ovaj je prilog izrađen u okviru jedne od aktivnosti na projektu „Dijalogom do hrvatske mreže za društveno poduzetništvo“, sufinancirano sredstvima Europske unije (EU) iz Europskog socijalnog fonda. Kroz projekt se nastoje ojačati kapaciteti organizacija civilnog društva (OCD) za partnerski odnos sa svim ključnim dionicima, institucijama i akterima relevantnim za društveno poduzetništvo (DP).ⁱ Provedbom ispitivanja javnog mnijenja i potreba društva, znanstvenim analizama, izradom smjernica i analiza društvenog utjecaja te strukturnog dijaloga svih dionika i donositelja odluka, cilj projektnih aktivnosti je doprinijeti razvoju društvenog poduzetništva te uspostaviti hrvatsku mrežu za društveno poduzetništvo kao alat stalnog dijaloga.

U okviru projekta izrađene su sljedeće studije: *Društveno korisno učenje i društveno poduzetništvo*, *Analiza javnih politika u korelaciji s društvenim poduzetništvom*, *Braniteljska socijalno-radna zadruga kao model društvenog poduzetništva* te studija *“Strategija društvenog poduzetništva – Gdje smo?”* kao i osam Smjernica za javne politike : 1. društveno poduzetništvo i mladi; 2. zakonodavni okvir i društveno poduzetništvo; 3. društveno

ⁱ Ovaj je prilog izrađen u okviru jedne od aktivnosti projekta “Dijalogom do hrvatske mreže za društveno poduzetništvo”, kodni broj: UP.04.2.1.06.0054, kojeg je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

poduzetništvo, ranjive skupine i socijalne usluge; 4. društveno poduzetništvo u poljoprivredi; 5. društveno poduzetništvo i obrazovni sustav; 6. porezna politika i društveno poduzetništvo 7. državna imovina u funkciji društvenog poduzetništva i 8. komunikacijski kanali društvenog poduzetništva i nositelja javnih politika te instituti potpore. Prilog 'Strukturni dijalog dionika društvenog poduzetništva' oslanja se na nalaze iz studije „Strategija društvenog poduzetništva – Gdje smo?“ te na spomenutu Smjernicu za javne politike – Komunikacijski kanali.

Osnova za poticanje dijaloga među dionicima društvenog poduzetništva

Koncept društvenog poduzetništva ima svoju poveznicu na niz drugih područja istraživanja koja se, osim na poduzetništvo, oslanjaju i na socijalnu politiku, lokalni i regionalni razvoj, ruralni razvoj, razvoj poljoprivrede, politiku zapošljavanja, politiku zaštite okoliša i mnoga druga područja. Unatoč tomu, konceptu nedostaju jasne teorijske granice (Kedmenec i Strašek, 2017: 1461) stoga je prilikom proučavanja DP-a i predlaganja smjernica za osnaživanje i daljnji razvoj ovog koncepta i sektora, važno razmatrati druge javne politike koje ili ograničavaju ili potiču daljnji razvoj DP-a (Arasti et al., 2015). Također, unatoč obilju literature o društvenom poduzetništvu, treba naglasiti da danas još uvijek nedostaje empirijskih istraživanja koja se odnose na djelotvornost DP-a jer nije lako mjeriti njegove koristi i razinu aktivnosti (Lepoutre et al. 2013, Granados, 2018). Nedostatak istraživanja prisutan je i u Hrvatskoj, što dodatno naglašava nužnost realizacije svih do sada predloženih smjernica u okviru ovog projekta. Za realizaciju istraživanja, uz ostalo, bitno je raspolagati svim potrebnim podacima, a što u Republici Hrvatskoj (RH) otežava činjenica da još uvijek nije izrađen registar društvenih poduzeća. Mjerama Strategije razvoja društvenog poduzetništva u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2015. do 2020. godine (2015) bila je zacrtana izrada registra društvenih poduzeća. Najmjerodavniji podaci o procijenjenom broju društvenih poduzeća bili su dostupni temeljem realiziranog iPRESENT projekta (Šimleša et al., 2016), a predviđeno je bilo registriranje poduzeća na osnovu devet kriterija utvrđenih Strategijom. Ispunjavanjem zadanih kriterija društvena poduzeća bila bi prikladna za financijsku podršku i zajmove. Međutim, slijedom do sada odrađenoga, registar je u većoj mjeri izrađen više kao popis društvenih poduzeća, a ne kao službeni registar (Baturina, 2018). Radi se o osnovnom koraku koji je značajan za izradu analiza i nastavak praćenja stanja i napretka u sektoru na kojem bi se temeljilo daljnje predlaganje

mjera i praćenje njihove provedbe kao i osnaživanje suradnje svih ključnih dionika društvenog poduzetništva.

Kada je riječ o dijalogu dionika DP-a, valja u prvom redu spomenuti ključne dionike koji čine institucionalni okvir ekosustava za razvoj DP-a, a kojeg, uz Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, čine Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, Ministarstvo hrvatskih branitelja, Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva, Centar za socijalnu skrb, Hrvatski zavod za zapošljavanje, lokalne vlasti te županijske razvojne agencije, županijski uredi koji se dotiču rada poduzetništva, socijalne politike, zaštite okoliša, Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, inovacije i investicije (HAMAG-BICRO) i drugi. Ipak, ukoliko se razmatra praksa EU-a, slijedom ključnog značaja DP-a za lokalnu zajednicu, upravo lokalna i regionalna razina bi trebale imati daleko istaknutiju ulogu u podržavanju DP-a u predstojećem razdoblju. Provedba specifičnih mjera podrške i s nižih razina također će biti nužna. Navedeno se svakako odnosi i na mjere vezane za osnaživanje strukturnog dijaloga svih dionika ključnih za razvoj društvenog poduzetništva.

Drugačiji pristup vladavini/upravljanju

Integrirani pristup prilikom sagledavanja mogućnosti za osnaživanje dijaloga dionika društvenog poduzetništva

Dijalog, kao ključan element suradnje dionika DP-a najuže je vezan za pristup razvojnom upravljanju, i to na svim razinama. Rezultati djelovanja DP-a u velikoj će mjeri ovisiti o učinkovitosti upravljanja, a među ostalim, ono je rezultat uspješne horizontalne i vertikalne koordinacije. Niz istaknutih stručnjaka u Hrvatskoj govori o brojnim ograničenjima za daljnji razvoj DP-a u Republici Hrvatskoj, a koja su relevantna kada govorimo o kvalitetnoj suradnji dionika DP-a. Primjerice, odmah je jasno da izuzetno poželjan, integriran, multisektorski pristup u provedbi politike društvenog poduzetništva u Hrvatskoj nije vidljiv.

Nužnost integriranog sagledavanja problematike dolazi do izražaja već temeljem činjenice da se niz relevantnih strateških dokumenata u RH referira na koncept društvenog poduzetništva, a odnose se, primjerice, na područja razvoja civilnog društva, suzbijanje siromaštva i socijalne isključenosti, razvoj poduzetništva, razvoj ženskog poduzetništva i dr.. Koncept DP-a evidentno se vrlo naglašeno dotiče niza drugih sektora/

politika. Ova činjenica dodatno ističe važnost spomenute horizontalne koordinacije tijela državne uprave i drugih relevantnih institucija, a upravo je horizontalna koordinacija slabo razvijena u RH. Ova je koordinacija donekle razvijena kada je u pitanju regionalna politika, turizam i u manjoj mjeri neke druge javne politike. Međutim, ovaj vid koordinacije, te slijedom toga i dijalog dionika u cjelini je slabije razvijen kada je riječ o društvenom poduzetništvu.

Pristup razvoju odozdo i značaj razvoja predvođenog od strane lokalne zajednice

Analizirani primjeri u okviru izrađene studije „Strategija društvenog poduzetništva – gdje smo“ ukazuju na značaj oslonca na „pristup razvoju odozdo“ koji ističe značaj lokalne zajednice te drugačiju, angažiraniju upravljačku ulogu lokalne i regionalne razine kao i važnost lokalnih razvojnih resursa – u prvom redu ljudskih, lokalnog znanja, lokalno iniciranih projekata, lokalne „uključenosti“ i lokalnog koordiniranja relevantnih projekata. Spomenuti pristup rezultat je spoznaje da se na temelju efektivnog korištenja lokalnih razvojnih resursa znatno olakšava učinkovito iskorištavanje i daljnji razvoj gospodarskih, socioloških, kulturnih i drugih tradicijskih specifičnosti pojedinih područja te efektivnije potiče ukupni gospodarski i društveni razvoj. Prioritetan značaj pridaje se lokalnoj zajednici, lokalnim razvojnim inicijativama, lokalnim akterima i dionicima te njihovom umrežavanju, suradnji i povjerenju.

U tom je smislu nužno spomenuti i koncept teritorijalnog kapitala, koji obuhvaća opipljive i neopipljive čimbenike razvoja iz javnog i privatnog sektora, a koji se mogu povezati s nekim geografskim područjem, odnosno socio-kulturnim miljeom. Premda i dalje uključuje tradicionalne čimbenike razvoja kao što su materijalni i ljudski resursi, ovaj koncept posebno naglašava važnost nematerijalnih čimbenika razvoja poput umreženosti lokalnih dionika, poduzetnika, važnost njihova međusobnog povjerenja, otvorenosti i spremnosti na dijalog svih ključnih dionika i aktera, njihov zajednički sustav vrijednosti i normi ponašanja, kulturno naslijeđe i druge čimbenike, a koji se mogu povezati s pojmovima društvenog kapitala i kapitalom odnosa (eng. *relational capital*) (Maleković, Tišma i Puljiz, 2011). U takvom razvojnom kontekstu, javne vlasti imaju posredničku i kontrolnu funkciju s ciljem poticanja pretvaranja opipljivih i neopipljivih čimbenika razvoja u konkretne koristi za konkurentnost lokalne zajednice odnosno regije. Kako bi se potencijal teritorijalnog i kapitala odnosa iskoristio u svrhu razvoja DP-a, nužno je drugačije sagledavanje pristupa upravljanju od strane svih ključnih dionika, ne samo s centralne, već naglašeno i s regionalne i lokalne razine. Važnost sudjelovanja lokalne zajednice u

odlučivanju naglašava i naš poznati ključni razvojni akter, Milan Medić.ⁱⁱ

Kada je riječ o teritorijalnom, socijalnom kapitalu kao i kapitalu odnosu, umreženosti te ključnoj ulozi lokalnih i regionalnih dionika, neminovno je osvrnuti se na razinu županija koje također imaju značajnu, iako izuzetno zanemarenu ulogu kada je riječ o dijalogu dionika. Na razini županija postoji niz ograničenja koja ne idu u prilog osnaživanju razvoja poduzetništva. Slijedi prikaz samo nekih od istaknutih ograničenja.

Ograničenja za razvoj društvenog poduzetništva na razini županija, relevantna za strukturni dijalog dionika društvenog poduzetništva

- gotovo nepostojeća ili zanemariva podrška DP-u na razini jedinica lokalne i područne samouprave (JLPS)
- slaba vertikalna i horizontalna (međusektorska) koordinacija DP-a
- nedostatno praćenje i rješavanje potreba/izazova DP-a
- slaba suradnja županijskih dionika s akademskom zajednicom, gospodarstvom, ali i s JLPS-ovima i nacionalnom razinom vezano za rješavanje ograničenja daljnjem razvoju DP-a
- slabi institucionalni kapaciteti (nedovoljno poznavanje problema s kojima je suočeno društveno poduzetništvo te način njihova rješavanja)
- nedostatna spoznaja dionika o razvojnom potencijalu DP-a za lokalni i regionalni razvoj i razvoj društva i gospodarstva u cjelini
- inertnost dionika vezano za organiziranje rasprava te promišljanje daljnjeg razvoja DP-a s društvenim poduzetnicima, stručnjacima i drugim akterima
- slaba suradnja organizacija civilnog društva (OCD), pogotovo s onima iz drugih županija i inozemstva
- nedovoljno praćenje vanjskih iskustava te povezivanje s organizacijama civilnog društva/društvenim poduzetnicima iz zemalja EU-a
- slabo razvijeno umrežavanje
- nedovoljno učenje na temelju uspješnih iskustava iz okruženja
- zanemarena važnost zadrugarstva od strane ključnih dionika
- niska razina suradnje dionika koja se odražava u slaboj vidljivosti koncepta DP-a

posljedično, slabo prepoznat značaj društvenog poduzetništva za društveni i gospodarski razvoj

Izvor: obrada autora slijedom angažmana na izradi pet planova razvoja županija za razdoblje 2021. – 2027., te angažmana na izradi ili vrednovanju niza županijskih razvojnih strategija za razdoblje do 2020. godine.

ii Navedeno je istaknuto na radionici o Ulozi LAG-ova u jačanju DP-a „dodana vrijednost LEADER-CLLD-a“, održanoj u Sošicama u srpnju 2022.

Spomenuta ograničenja nameću potrebu iznalaženja rješenja vezano za strukturni dijalog društvenih poduzetnika, koji je u jednakoj mjeri značajan kada je riječ o županijskoj, kao i centralnoj razini. Pri tome je upravo uloga županija značajna u promoviranju koncepta CLLD-a (eng. *community led local development*) tj. razvoja predvođenog od strane lokalne zajednice koji u Hrvatskoj izuzetno podupire program LEADER.

Analiza stanja na terenu te održani intervjui ukazuju na to kako je vrlo teško bilo što pokretati ili promijeniti u društvu u odsustvu podrške s nižih razina upravljanja te bliske suradnje javnog, privatnog i civilnog sektora. Pogotovo je teško upravljati većim, kompleksnijim projektima za koje je ova suradnja od izuzetne važnosti. Županijske institucije, poglavito regionalne i lokalne razvojne agencije, poduzetnički inkubatori i sl. mogu imati bitnu ulogu prilikom pružanja potpore kada su u pitanju neki od istaknutih problema DP-a, počev od prezahtjevne i nerazumljive administracije do postizanja održivosti rezultata projekata. Društvenim poduzetnicima potrebna su znanja iz poslovnog sektora pa povezivanje privatnog i civilnog sektora može stvoriti potrebnu sinergiju. Civilni sektor ima potrebna znanja, metode i alate za društveno odgovornije poslovanje, a osobe iz privatnog sektora imaju znanja o poslovanju kojima mogu pružati potporu i biti mentori razvoju i djelovanju lokalnog DP-a. Dijalog dionika DP-a ovisi o razini i kvaliteti ove suradnje.

Primjena quadruple helix modela

Za osnaživanje dijaloga dionika DP-a može biti vrlo korisna primjena *quadruple helix* modela. Naime, suradnja ključnih sastavnica ovih modela – javnog sektora (na svim razinama), gospodarstva, akademske zajednice, organizacija civilnog društva (uz medije) je izuzetno slabo razvijena u RH. Peta, „horizontalna“ sastavnica ovog modelaⁱⁱⁱ, u određenoj je mjeri zasebna iako izuzetno povezana s prethodne četiri sastavnice (*helixa*) s obzirom na važnost maksimalnog uvažavanja prirodnog okruženja i održivog razvoja bez čega više nema promišljanja razvoja niti jednog područja javne politike.

Pozadinu za razvoj modela možemo razmatrati u smislu nužnosti jačanja suradnje među ključnim sudionicima/sektorima s ciljem poticanja inovacija i razvoja društva i gospodarstva, a što je usko vezano za

iii Ranije u okviru projekta bilo je više riječi o *quintuple helix* modelu, s petom uzvojnicom/*helixom*, no za komunikacijske kanale peta uzvojnica nije presudna, tako da je u ovom poglavlju fokus na *quadruple helix* modelu.

koncepte ekonomije znanja i društva znanja. Na prethodno uvelike poznat *triplehelix* model dodana je četvrta uzvojnica (podsystem): društvo/civilno društvo, uključujući medije (kako bi se osigurala javna podrška novim strategijama/politikama) (Carayannis & Campbell, 2012). Ključne su društvene i ekološke interakcije što podrazumijeva da se model može koristiti na interdisciplinarnan i transdisciplinarnan način kako bi se osigurao održivi razvoj. Pri tome svaki *helix* ima na raspolaganju resurs društvenog i znanstvenog značaja, tj. sljedeće „kapitale”: socijalni, ljudski, ekonomski, prirodni, informacijski, politički, zakonodavni te kapital odnosa. Model je zanimljivo razmatrati u kontekstu novih oblika vladavine/upravljanja, tj. omogućavanja participativnog upravljanja jer se nova rješenja kreiraju „s” građanima i otuda dodatno naglašena važnost društvenih inovacija koje otvaraju prostor za civilno angažiranje, kreativnost i koheziju te stvaranje novog znanja. Ključna je upravo uloga organizacija civilnog društva, tj. civilnog sektora kao jednog od *helixa*, te u tom smislu svakako i dijaloga društvenih poduzetnika koje možemo promatrati u smislu jedne od bitnih karika i poveznica. Bolja koordinacija, kontinuirana sustavna suradnja i prijenos znanja i iskustva svih sudionika iz pojedinih sastavnica/*helixa* spomenutog modela bi u dugoročnijem razdoblju zasigurno rezultirala optimalnijim iskorištavanjem postojeće te stvaranjem nove suradnje kao osnove za jačanje dijaloga dionika DP-a.

Kako pospješiti osnaživanje dijaloga dionika društvenog poduzetništva

Provedeno istraživanje u okviru projekta, koje je uz pregled i analizu literature obuhvatilo i nalaze terenskog istraživanja, naglašava niz otvorenih pitanja. Među njima valja izdvojiti sljedeća pitanja, relevantna kada je riječ o dijalogu dionika društvenog poduzetništva:

KLJUČNA OTVORENA PITANJA

- Kako postići da subjekti iz 4. uzvojnice/helixa quadruple helix modela (javna uprava, akademska zajednica, gospodarstvo i civilno društvo uz medije) učinkovitije surađuju?
- Na koji način uključiti sve bitne predstavnike lokalne zajednice i lokalne aktere u promicanje razvoja DP-a?
- Kako lokalne i regionalne dionike i javna tijela angažirati i osnažiti u njihovom podupiranju DP-a?
- Kako na djelotvoran i učinkovit način osigurati primjenu integriranog i održivog pristupa razvoju u okviru DP-a u svrhu pospješivanja dijaloga dionika iz niza različitih sektora, tj. nadovezanih javnih politika?
- Na koji način pospješiti participativno upravljanje i osigurati da ono postane uvriježena praksa?
- Kako osigurati uspješnu i promptnu primjenu preporuka Vrednovanja Strategije DP-a u segmentu koji se odnosi na dijalog dionika DP-a?
- Kako uspješnije i intenzivnije uključiti akademsku zajednicu u podupiranju razvoja DP-a?
- Kojim mjerama potpore osigurati održivost rezultata projekata u segmentu društvenog poduzetništva?

kako iskoristiti DP u svrhu ublažavanja nekih od ključnih ograničenja u društvenom i gospodarskom razvoju lokalne zajednice?

Na koji način uključiti i koordinirati ključne dionike i aktere na svim razinama te pospješiti dijalog dionika DP-a?

Moguće je izdvojiti još niz pitanja no nužno je orijentirati se na neka od ključnih ograničenja i potreba te slijedom primjene načela koncentracije, krenuti s rješavanjem barem dijela prioriternih pitanja, a koja su dijelom izdvojena u nekim od prethodno izrađenih spomenutih Smjernica u okviru projekta.

Slijedom realiziranog desk i terenskog istraživanja u okviru projekta u nastavku je izdvojeno nekoliko ključnih preporuka koje se izravno ili neizravno odnose na dijalog dionika DP-a:

Institucionalni razvoj i podizanje kvalitete upravljanja

Vezano za institucionalni razvoj i podizanje kvalitete upravljanja, potrebno je proučavati i uvoditi nove oblike vladavine/upravljanja koji naglašavaju ulogu društvenih poduzetnika i samih građana te omogućavaju društvenim poduzetnicima da, uz njihovo aktiviranje u proizvodnji usluga, utječu na lokalno donošenje odluka. Na taj način se osnažuje participativno upravljanje. Ovo je pitanje najuže vezano i uz primjenu načela supsidijarnosti, naglašeno participativnog pristupa i pristupa razvoju „odozdo“, te spomenutog CLLD pristupa (razvoja predvođenog od strane lokalne zajednice), a koji podrazumijeva i lokalno upravljanje svim projektima. Uz zajedničke javne rasprave, umrežavanje i iniciranje zajedničkih aktivnosti, neophodna je suradnja na pripremi i provedbi projekata EU-a te drugih razvojnih projekata od značaja za lokalnu zajednicu.

Specifične mjere potpore usmjerene na osnaživanje dijaloga dionika DP-a

Kad je riječ o specifičnim mjerama potpore usmjerenim na jačanje dijaloga dionika DP-a, valja istaknuti da je potrebna snažnija podrška procesu umrežavanja, čime bi se dodatno osnažio proces protoka informacija, razmjene znanja i iskustva, zajedničkih poduzetničkih pothvata, te time snažnijeg utjecaja na promoviranje promjena u društvu i gospodarstvu. Ispitanici provedenih fokus grupa naglašavaju neinformiranost te potrebu za organizacijom radionica i seminara na kojima bi mogli doći do novih saznanja te intenzivnije korištenje društvenih mreža i novih tehnologija za komuniciranje te zagovaranje promjena.

Prethodno navedeno nadovezuje se i na potrebu kontinuiranog i daleko snažnijeg jačanja kapaciteta i suradnje samih društvenih poduzetnika, te jačanja njihove suradnje s akademskom zajednicom/stručnjacima, gospodarstvom i ključnim dionicima (primjena *quadruple helix* modela). Uloga OCD-ova u smislu osnaživanja dijaloga dionika bit će značajno osnažena u uvjetima bliske suradnje s akademskom zajednicom. Daljnji bitan preduvjet je isti onaj koji se odnosi i na stručnjake, vrednovatelje izrade programa/strategija koji su osnova za provedbu javne politike. Nužno je i jedne i druge pravovremeno uključiti u proces formuliranja programa/politike koja se odnosi na DP.

Također, kada je riječ o procesu formuliranja nove Strategije razvoja DP-a, naglašena je i nužnost sudjelovanja OCD-ova u radnim skupinama

i savjetodavnim tijelima. Poticanjem transparentnosti i inkluzivnosti, njihova je uloga istaknuta kroz četiri ključne razine sudjelovanja javnosti u kreiranju javne politike – razine informiranja, savjetovanja, uključivanja i partnerstva. Za daljnje osnaživanje dijaloga dionika ključno je i sustavno jačanje vidljivosti koncepta DP-a. S obzirom na izrazito slabu vidljivost u RH, potrebno je osmisliti put i uključiti bitne aktere, od samih društvenih poduzetnika do spomenutih razvojnih agencija, svih uključenih u realizaciju projekata DP-a te, svakako, medija. Ovom koraku predstoji neizostavno postizanje više razine svijesti o značaju DP-a. Organizacija tribina i okruglih stolova, uz medijsko praćenje rezultata realiziranih aktivnosti i projekata društvenih poduzetnika svakako je relevantan korak za osnaživanje vidljivosti. Značajan bi u tom pogledu bio poseban portal većeg dosega ili koordinirano istupanje, promotivne aktivnosti većeg dosega / javne kampanje, PR aktivnosti i marketing DP-a.^{iv} Prethodno spomenuto nadovezuje se na nužnost kontinuiranog i sustavnog informiranja svih dionika, uključujući i gradove, komore, potporne institucije i banke te druge od interesa za DP. Pri tome je javni pristup informacijama prvi korak.

Uloga znanstvene zajednice i stručnjaka

Definiranje daljnje uloge znanstvene zajednice u procesu osnaživanja DP-a svakako je značajno i nadovezuje se, uz ostalo, i na optimalnu primjenu, tj. realizaciju u praksi spomenutih *quadruple* i *quintuple helix* modela. U tom smislu, prilikom neophodne realizacije daljnjih empirijskih istraživanja koja mogu poslužiti kao podloga ključnim donositeljima odluka prilikom formuliranja i provedbe instituta potpore, neophodna je bliska i kontinuirana suradnja akademske zajednice s tijelima državne uprave na svim razinama kao i s gospodarstvom i civilnim sektorom.

Zadatak znanstvene zajednice je da zagovara i predloži smjernice za uvođenje i realizaciju obrazloženih koncepata participativne, integrirane i održive vladavine/upravljanja. U tom je pogledu važno podizanje svijesti o značaju „kapitala odnosa“. Na znanstvenoj je zajednici da promiče vrijednosti društvenog poduzetništva ne samo u znanstvenim krugovima već, u prvom redu, među ključnim donositeljima odluka i relevantnim dionicima. Posebnu pozornost traži promoviranje koncepta socijalne ekonomije i socijalnog kapitala, za koji je uspostavljanje povjerenja svih ključnih aktera

iv O navedenom je govorio Daniel Baturina na radionici održanoj u okviru projekta 8. travnja 2021.

i dionika jedan od prvih koraka. Povjerenje, koje je presudno, kada je riječ o dijalogu dionika DP-a, rezultirat će boljom suradnjom, djelotvornijom koordinacijom, porastom odgovornosti i vidljivijim ostvarenim razvojnim utjecajima. Povjerenje se najlakše stiče na lokalnoj razini, potom, kroz suradnju s lokalnim razvojnim akterima i stručnjacima, a nužne su i zajedničke rasprave te zagovaranje promjena kod nositelja razvojne politike na centralnoj razini.

Zaključak

Temeljem obrazloženoga, vidljivo je da je u svrhu jačanja dijaloga dionika DP-a nužno drugačije sagledavanje odnosa među svim akterima kroz uvođenje kreativnih i inovativnih rješenja uz primjenu dokazanih relevantnih koncepata i modela te jačanje kapitala odnosa.

Kad je riječ o organizacijama civilnog društva i DP-u, modele *helixa* treba razmatrati u smislu poticanja sudjelovanja i suradnje svih ključnih dionika kako bi mogli utjecati na lokalno donošenje odluka. Ujedno, time se pospješuje protok i transfer znanja i iskustva s ciljem jačanja društvenih inovacija kroz stalne rasprave i zajedničko preispitivanje, učenje temeljem iskustva drugih te snažnu interakciju svih dionika usmjerenu na poticanje razvojnih promjena i ostvarivanje relevantnih rezultata za društvo i gospodarstvo.

Uz spomenute preporuke za jačanje dijaloga koje se odnose na institucionalni razvoj i podizanje kvalitete upravljanja, specifične mjere potpore te jačanje suradnje sa znanstvenom zajednicom i stručnjacima, primjenu spomenutog modela i koncepata moguće je olakšati poticanjem sadržajne suradnje i podrške, uz ojačano vodstvo i partnerstvo na zajedničkim projektima, aktivnostima i inicijativama relevantnim za lokalnu zajednicu. Navedeno će biti lakše provesti u uvjetima postojanja dobre koordinacije, naglašene odlučnosti, opredijeljenosti, zagovaranja i informiranja u interesu lokalnog stanovništva u područjima u kojima društveni poduzetnici djeluju.

Literatura

Arasti, Z., Zarei, H. & Didehvar, F. (2015). Identifying the evaluative indicators of regulatory policies for the development of social

entrepreneurship. *Public Organization Review*, 15(3), 453-474.
<https://doi.org/10.1007/S11115-014-0282-Y>

- Baturina, D. (2018). A critical review of the First Strategy for the Development of Social Entrepreneurship in the Republic of Croatia 2015–2020 and potential for the development of the sector. *Hrvatska javna uprava: časopis za teoriju i praksu javne uprave*, 18 (2), 11-38. <https://doi.org/10.31297/hkju>
- Carayannis, EG, & Campbell, DFJ (2012). Mode 3 knowledge production in quadruple helix innovation systems. 21st-century democracy, innovation, and entrepreneurship for development. *SpringerBriefs in business* (Vol. 7). New York: Springer. <http://www.springer.com/business+%26+management/book/978-1-4614-2061-3>
- Granados, M. (2018). Assessing the value dimensions of social enterprise networks. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*. 24 (3), 734-754. <https://doi.org/10.1108/ijebr-09-2016-0313>
- Kedmenec, I., & Strašek. S. (2017). Are some cultures more favourable for social entrepreneurship than others?, *Economic Research - Ekonomska Istraživanja*, 30 (1), 1461-1476. <https://doi.org/10.1080/1331677X.2017.1355251>
- Lepoutre, J., Justo, R., Terjesen, S., & Bosma, N. (2013). Designing a global standardized methodology for measuring social entrepreneurship activity: The Global Entrepreneurship Monitor Social Entrepreneurship Study. *Small Business Economics*. 40(3), 693-714. <https://doi.org/10.1007/s11187-011-9398-4>
- Maleković, S., Puljiz, J., Tišma, S. (2011). New opportunities for regional and local actors in Croatia in supporting socio-economic development. *Southeastern Europe*, 35(2), 168-190, Strategije za razvoj društvenog poduzetništva Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2015. do 2020. godine. <http://www.esf.hr/wordpress/wp-content/uploads/2015/02/Strategija-razvoja-dru%C5%A1tvenog-poduzetni%C5%A1tva-u-RH-za-razdoblje-2015-2020.pdf>
- Šimleša, D., Bušljeta Tonković, A., & Puđak, J. (2016). Društveno poduzetništvo u Hrvatskoj: od prepoznavanja do primjene. *Revija za sociologiju*. 46(3), 271–295. <https://doi.org/10.5613/rzs.46.3.2>

Nakladnik:

IRMO - Institut za razvoj i međunarodne odnose
Ulica Ljudevita Farkaša Vukotinovića 2
10000 Zagreb
www.irmo.hr

Za nakladnika:

Sanja Tišma, ravnateljica

Uredništvo:

Ana-Maria Boromisa,
Sanja Maleković,
Jakša Puljiz,
Sanja Tišma,
Aleksandra Uzelac

Lektura:

Snježana Ivanović

Grafičko uređenje:

Dragana Markanović

Ova publikacija odražava isključivo stajalište autora i Institut se ne može smatrati odgovornim prilikom uporabe informacija koje se u njoj nalaze.

Sadržaj publikacije **IRMO aktualno** moguće je prenositi bez prethodnog odobrenja IRMO-a pod uvjetom da se jasno i vidno navede izvor (autor, naslov, IRMO kao nakladnik te poveznica na internet stranicu objave).

Ovaj prilog izrađen je u okviru jedne od aktivnosti projekta "Dijalogom do hrvatske mreže za društveno poduzetništvo", kodni broj: UP.04.2.1.06.0054, kojeg je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

Sadržaj teksta isključiva je odgovornost Centra za ruralni razvoj CERURA HR.